

ПРОФОРІЄНТАЦІЙНА РОБОТА З УЧНЯМИ СТАРШИХ КЛАСІВ НА УРОКАХ ТЕХНОЛОГІЙ

У статті описано профорієнтаційну роботу як складову частину навчально-виховного процесу школи; виділені основні завдання профорієнтації та основні етапи проведення профорієнтаційної роботи вчителя технологій на уроках у старших класах. Наголошено на тому, що саме вчитель технологій може виявити здібності до майбутньої професії, спостерігаючи за працею учнів у майстерні. Найефективнішими методами профорієнтаційної роботи на уроках технологій для учнів старших класів є розповідь, бесіда, пояснення, а форми роботи – робота з класом чи групою учнів, організація екскурсії у професійні заклади та підприємства, робота в гуртках.

Ключові слова: професійна орієнтація, профорієнтаційна робота, форми і методи професійної орієнтації, вибір професії, учні старших класів.

Постановка проблеми. Проблема професійної орієнтації учнів старших класів – це одне з ключових завдань, яке має допомогти вирішити сучасний загальноосвітній навчальний заклад кожному випускнику. Адже обрати майбутній професійний шлях далеко не всім старшокласникам легко. Допомогти учням дізнатися більше про сучасні професії й ті вимоги, які висуває професія до особистості, оцінити свої нахили й здібності, підготуватися до професійного самовизначення можуть, в першу чергу, вчителі-предметники. Успіх профорієнтаційної роботи на уроці багато в чому залежить від умінь вчителя підібрати профорієнтаційний матеріал, поєднати його з темою уроку, налаштувати учнів на сприйняття матеріалу і позитивне ставлення до його змісту, від обсягу знань учителя і володіння методами навчання. На уроках технологій у старших класах створюються найсприятливіші умови для проведення профорієнтаційної роботи, тому й учитель має бути більш підготовленим ніж інші вчителі-предметники.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню організації і проведення профорієнтації на уроках трудового навчання присвятили свої роботи такі науковці: Осипов О., Пильтяй О., Сидоренко В., Харламенко В., Чуприна С., Янцур М., Ящук С.

Мета статті. Описати особливості організації і проведення профорієнтаційної роботи вчителем технологій під час уроку в старших класах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Профорієнтаційна робота в загальноосвітньому навчальному закладі є складовою частиною навчально-виховного процесу, завданням якої є: ознайомити учнів зі світом професій та правилами вибору майбутньої професії; формувати вміння зіставляти свої здібності з вимогами обраної професії; формувати психологічну готовність до професійного самовизначення; забезпечити розвиток професійно важливих якостей особистості учня. Виконання завдань профорієнтації залежить перш за все від стану викладання навчальних предметів у школі, від підготовленості вчителів-предметників до організації і проведення профорієнтаційної роботи на уроках. Так, вдало побудований урок, живий зв'язок навчання з життям, орієнтація на професійний вибір, сприяють розвитку пізнавального інтересу в учнів, формують в учнів загальноотрудові та професійно важливі навички. Реалізацію завдань професійної орієнтації на належному рівні під час проведення занять мають забезпечувати й вчителі технологій. Саме в професійній підготовці майбутнього вчителя технологій під час навчання у вищому педагогічному навчальному закладі є навчальний курс "Профорієнтація і методика профорієнтаційної роботи", який і забезпечує належну підготовку щодо проведення профорієнтаційної роботи.

У своїх наукових працях Пильтяй О. [1], Шліхта Г. [4] акцентують увагу на таких етапах профорієнтаційної роботи вчителів-предметників: виділення в програмному матеріалі тем, у виклад яких доцільно включити профорієнтаційний матеріал; визначення форм подання профорієнтаційного матеріалу, найбільш відповідного змісту теми уроку; підбір відповідної наочності; вивчення літератури в галузі економіки та основних професій, що пов'язані з програмним матеріалом по даному предмету; досліджування інтересів і нахилів учнів, фіксування результатів, обговорення їх з учнями та класними керівниками; регулярне проведення індивідуальної роботи з учнями з метою формування в них інтересів і нахилів до досліджуваного предмета та пов'язаних з ним професій; виявлення матеріалів про професії, пов'язані з вивченням даного предмета у навчальному кабінеті; поглиблення своїх знань із профорієнтації, педагогіки та психології особистості.

На нашу думку, описані етапи проведення профорієнтаційної роботи безпосередньо стосуються і вчителя технологій, до них ми додаємо ще й такі етапи: підбір профорієнтаційного матеріалу, який би відповідав віковим особливостям учнів; ознайомлення учнів з сучасними спеціальностями, які надають професійні навчальні заклади, та з правилами вступу на них; обов'язкове застосування технічних засобів навчання на уроці з метою візуалізації профорієнтаційного матеріалу.

Зміст трудового навчання є важливим засобом профорієнтаційної роботи зі школярами. Як зазначив Сидоренко В., на уроках трудового навчання в школярів формуються різноманітні початкові трудові й деякі професійні уміння і навички, перевіряється практична придатність кожного учня до того чи іншого виду трудової діяльності. Крім того, сам учитель трудового навчання є найпідготовленішим до профорієнтаційної роботи у порівнянні з іншими вчителями-предметниками. Його загальнотехнічна підготовка дає можливість орієнтуватись в загальній структурі системи суспільного виробництва та в основних її галузях, уявляти тенденції розвитку цих галузей, орієнтуватися в складному світі сучасних професій, знати особливості вимог, які висувають ці професії до людини [2, с. 48].

У програмі трудового навчання визначені профорієнтаційні завдання, які спрямовують роботу вчителя з підготовки учнів до свідомого вибору майбутньої професії. Включення профорієнтації у процес цього шкільного предмета забезпечує реалізацію інформаційної мети, тобто ознайомлення учнів з різними професіями, виховної мети – орієнтацію учнів на необхідні в ринковій економіці професії та спеціальності й діагностичної мети – на уроках технологій вчитель має можливість спостерігати за практичною діяльністю кожного учня, бачити його ставлення до виконуваної роботи, оцінювати інтереси, здібності. Саме учитель трудового навчання, спостерігаючи за працею учнів, може виявити здібності до тієї чи іншої професії. Обираючи форми і методи проведення профорієнтаційної роботи на уроці, слід враховувати, що трудове навчання і профорієнтація повинні бути поєднані між собою [5, с. 17; 2, с. 49].

Основною формою організації профорієнтаційної роботи в процесі вивчення технологій старшокласниками є заняття з класом чи групою учнів у навчальних майстернях або кабінеті обслуговуючої праці. Найефективнішими методами профорієнтаційної роботи на уроках технологій для учнів старших класів, так як і для учнів основної школи, є бесіда, розповідь, пояснення з використанням технічних засобів навчання та профорієнтаційного матеріалу. Ознайомлення з тією чи іншою професією можна здійснювати під час вивчення нового матеріалу, його закріплення, на вступному інструктажі практичної роботи, у процесі самостійної діяльності учнів або на заключному інструктажі.

Під час планування занять з трудового навчання вчитель повинен вказувати як навчальну, виховну, розвивальну цілі, так і профорієнтаційну мету. В плані-конспекті заняття відображається конкретний характер профорієнтаційного матеріалу, тісно пов'язаний з темою заняття та його змістом. Учитель чітко й коротко повинен відобразити в плані заняття профорієнтаційний матеріал, вказавши можливі методи і прийоми його реалізації [7, с. 19].

Інформацію про професії можна подавати на занятті у вигляді коротких профорієнтаційних коментарів, вони мають бути логічним продовженням навчального матеріалу, який вивчається. Учні можна дати завдання: підібрати інформацію про ту чи іншу професію. Це дасть можливість жвавіше і цікавіше провести урок, оскільки учні є не тільки слухачами, а й активними учасниками, які пізнали деякі нюанси певної професії. Під час бесіди учні повинні отримати максимум інформації про професію та зацікавитись нею. Бесіду потрібно проводити зрозумілою, чіткою мовою, бажано з підкріпленням прикладами із життя.

Бесіда – це основний метод професійної орієнтації. До бесіди слід готуватися заздалегідь, за визначеним планом. Янцур М., Шліхта Г. наводять приблизний план бесіди з профорієнтації на уроці [4; 5, с. 19]: 1. Ознайомлення з історією виникнення і розвитку даної професії. 2. Основний зміст професії: що роблять люди даної професії, в яких галузях економіки вони працюють, потреби підприємств, фірм міста, району, області в цій професії. 3. Матеріали та знаряддя праці, які використовуються в даній трудовій діяльності. 4. Умови праці. 5. Загальнотрудові, загальнотехнічні й спеціальні знання, вміння і навички, якими повинен володіти працівник даної професії. 6. Психологічні вимоги професії до людини. 7. Економічні відомості про професію. 8. Підготовка кадрів та етапи професійного і творчого зростання.

Бесіда не є окремим методом, а використовується в поєднанні з іншими методами й прийомами профорієнтаційної роботи. Під час проведення бесіди бажано використовувати технічні засоби навчання, профорієнтаційний матеріал тощо.

Старшокласникам можна рекомендувати метод підготовки повідомлень самостійно. Він вимагає ретельної підготовки і повинен проводитись за рекомендованим учителем планом, який має включати ті самі питання, що й план бесіди. Матеріали для повідомлень учні можуть брати з енциклопедій та довідників, з мережі Інтернет, бесід зі знайомими та рідними. Отримана таким чином інформація сприяє розвитку професійного інтересу в учнів.

Окрім професійної інформації, вчитель технологій має проводити для старшокласників професійні консультації. Професійну консультацію вчитель повинен проводити в такій послідовності: спостерігати

за учнями в процесі навчальної та трудової діяльності, визначати їх нахили й здібності; виявляти мотиви вибору учнем даної професії; уточнювати оновлену інформацію обраної учнем професії; ознайомитися з матеріалами медичного обстеження учня, встановити, чи відповідає його здоров'я вимогам та специфіці обраної професії; уточнити потреби народного господарства міста, району, області в кадрах з професії, обраної учнем; взяти участь у підготовці висновків про рекомендовані сфери трудової діяльності для учнів [6, с. 256].

Якщо вибрана професія не відповідає особливостям учня, вчитель намічає і проводить комплекс заходів з безконфліктної переорієнтації учня на іншу сферу діяльності, яка йому більше підходить. Для цього: знаходить відомості про ті професії, які найбільш відповідають психофізіологічним якостям особистості й характеризуються більш високим попитом; намічає і проводить заходи, які б розширили уяву в учня про рекомендовану професію; повідомляє додаткові відомості про шляхи оволодіння професією, можливості працевлаштування, про режим і оплату праці, про професійні навчальні заклади, умови вступу і навчання в них; підтверджує думку учня про правильність обраної професії [6, с. 256].

На уроках технологій у старших класах створюються сприятливі умови для ознайомлення учнів з робочими професіями, які пов'язані з обробкою деревини, металів та інших матеріалів, виконання електромонтажних робіт, з обслуговуванням машин тощо. Сприятливі в тому розумінні, що тут можна не просто дати поверхове уявлення, чим займається той чи інший спеціаліст, а по-справжньому розкрити всі сторони професії, показати умови праці. Такий матеріал органічно вписується в зміст трудового навчання. Звичайно, робиться це не само по собі, а в наслідок планомірної діяльності вчителя технологій. Якщо проаналізувати професійну діяльність різних учителів-предметників, то можна стверджувати, що особливі можливості для проведення профорієнтаційної роботи відкривають уроки трудового навчання, на яких відбувається знайомство учнів з різними сферами трудової діяльності, виховання професійно важливих якостей, вивчення особистості школярів тощо.

Велике значення в проведенні профорієнтаційної роботи мають олімпіади з трудового навчання, які проводять в шкільних майстернях учителі, і обласні олімпіади, які проводять викладачі-методисти вищих педагогічних навчальних закладів. На таких олімпіадах здійснюється масовий огляд досягнень учнів у їхній трудовій підготовці, активізується пізнавальна діяльність учнів, поглиблюючи їхні знання, вдосконалюючи вміння та навички як загальнотехнічного і загальнотрудового, так і спеціального характеру. Олімпіади розвивають професійні інтереси і творче ставлення до праці. Слід зазначити, що такі олімпіади можна розглядати як одну із форм профорієнтаційної роботи з виховання в учнів інтересу до професій.

На професійне самовизначення старшокласників позитивно впливає куточок профорієнтації, обладнаний у майстернях, який оформлюють учні під керівництвом вчителя. Куточок має включати інформацію про професійні навчальні заклади міста, області, країни, про спеціальності, за якими навчальні заклади готують майбутніх спеціалістів, про основні масові професії. У куточку профорієнтації можна розмістити також матеріали для розвитку інтересу в учнів до певної галузі праці і професії; творчі завдання для перевірки здібностей, яких вимагає ця діяльність; довідники про професії та спеціальності.

Профінформаційний матеріал повинен оновлюватися систематично, тому вчитель технологій має підтримувати зв'язки з викладачами навчального закладу, який сам закінчив, з викладачами професійних навчальних закладів міста чи області, з представниками сучасних, популярних професій в наш час.

Вчитель технологій може організувати для старшокласників екскурсію, під час якої створюються умови для ознайомлення учнів з матеріалом, який виходить за межі навчальної програми. Відвідуючи механічні цехи обробки металів (деревини) чи швейну фабрику, на учнів справляє гарне враження розповідь самих робітників про те, як вони виконують функції і яку виготовляють продукцію. Також можна організувати екскурсію у вищий навчальний заклад чи професійний ліцей, з метою ознайомлення учнів з організацією професійної підготовки та з матеріально-технічним станом закладу.

У процесі гурткових занять учитель технологій має необмежені можливості для ознайомлення учнів з різними професіями. Саме тут створюються можливості для орієнтування учнів на вибір професії. Якщо вчитель визначив, що учень має здібності до однієї з робочих професій по обробці деревини, металів, тканин або до електротехнічних робочих професій, то він проводить з ним індивідуальну роботу, щоб поглибити його знання і вміння, ще більше зацікавити професією, яка йому до вподоби. Заняття в гуртках також допомагають учням вибрати напрям майбутньої професійної діяльності.

Висновки. Учитель технологій відіграє важливу роль у професійному самовизначенні старшокласників. Для покращення профорієнтаційної роботи при вивченні технологій він повинен використовувати відповідні форми і методи профорієнтації, орієнтуватися в світі сучасних професій, володіти знаннями про спеціальності, які пропонують професійні заклади України. Учитель має організувати навчально-виховний процес так, щоб в учнів виник стійкий інтерес до вибору професії і в майбутньому вони змогли успішно побудувати свою професійну кар'єру.

Використані джерела

1. Пильтяй О.М. Особливості проведення профорієнтаційної роботи з школярами на уроках трудового навчання URL: http://visnyk.chnpu.edu.ua/?wpfb_dl=2682 (Дата звернення: 10.03.2018)
2. Сидоренко В. Наукові основи професійного самовизначення школярів. *Трудова підготовка в закладах освіти*. №2 (17). 200. С. 48–52.
3. Сидоренко В., Харламенко В. Структура і зміст курсу профорієнтації для майбутніх учителів трудового навчання. *Трудова підготовка в закладах освіти*. №2. 2002. С.48–51.
4. Шліхта Г. Профорієнтація через навчальний предмет. *Український науковий журнал "Освіта регіону"*. №3. 2011. URL: <http://social-science.com.ua/article/606> (Дата звернення: 10.03.2018)
5. Янцур М. Підготовка майбутніх учителів трудового навчання до аналізу професій з метою профорієнтації учнівської молоді. *Трудова підготовка в закладах освіти*. №4. 2003. С. 42–47.
6. Янцур М.С. Професійна орієнтація і методика профорієнтаційної роботи. Київ, 2012. 464 с.
7. Янцур М.С. Професійна орієнтація учнів основної школи у процесі трудового навчання. *Трудова підготовка в закладах освіти*. №3. 2002. С. 17–22.

Belan T.

VOCATIONAL GUIDANCE WORK WITH HIGH SCHOOL STUDENTS AT TECHNOLOGY LESSONS

The article deals with vocational guidance work as an integral part of the educational process of the school, which aim is to familiarize students with the world of professions and the rules for choosing a future profession, to form the ability of comparing their skills with the requirements of the chosen profession, to form psychological readiness for professional self-determination, to ensure the development of professionally important qualities of the student's personality. It is emphasized that technology lessons take the first place among the educational subjects in order to achieve the objectives of professional orientation at the appropriate level. The stages of conducting vocational guidance work of a technology teacher at high school classes are highlighted.

The emphasis is placed on the fact that when carrying out vocational guidance work in the technology class, the following goals as informational, educational and diagnostic are achieved.

It is stressed that it is the technology teacher can identify the ability to a particular profession, watching the work of students in the workshop. When choosing the forms and methods of conducting vocational guidance work at a lesson, the teacher should take into account that work training and vocational guidance should be combined with each other. The main form of organization of vocational guidance work in the process of studying technology for senior pupils is to engage in a class or group of students in educational workshops or a servicing office. The most effective methods of vocational guidance work at technology lessons for senior students, as well as for primary school students, are a story, a conversation, an explanation using the technical means of teaching and vocational guidance materials.

The article states that the technology teacher, besides professional information, should provide students with professional counseling. The stages of preparation and advice are clearly spelled out.

Of major importance in conducting vocational guidance work are Olympiads of labor training, which are held in school workshops by the teacher and regional Olympiads, which are conducted by teachers-methodologists of higher pedagogical educational institutions. It is at olympiads that a massive review of the achievements of students in their labor training is carried out.

Also, the article describes a tour as a form of organization vocational guidance work with senior pupils and much attention to club activities is paid.

To improve professional guidance work in technology studies, the teacher must use appropriate forms and methods of vocational guidance, navigate the world of modern professions, possess knowledge about the specialties offered by professional institutions of Ukraine.

Key words: vocational guidance, vocational work, forms and methods of vocational guidance, senior pupils.

Стаття надійшла до редакції 16.03.2018 р.